

Literatura catalana al Midwest dels Estats Units

quaderndelesidees.press/literatura-catalana-al-midwest-dels-estats-units/

March 23, 2019

Sí, a Chicago, als Estats Units, literatura en català: en versió original i traduïda a l'anglès, les dues!

Ho devorem tot: Marina Espasa, Vicent Andrés Estellés, Gemma Gorga, Maria Mercè Marçal, Quim Monzó, Jesús Moncada, Francesc Parcerisas, Josep Pla, Pere Quart, Lluïcia Ramis, Carme Riera, Mercè Rodoreda, Marta Rojals, Toni Sala, Joan Sales, Francesc Serés, Jaume Subirana, Francesc Trabal... Un tast dels autors que els estudiants de la Universitat de Chicago llegeixen cada any als cursos de llengua i cultura catalanes. Alguns autors els llegim en català, d'altres, en meravelloses traduccions que des de 2007 (oh, la Fira de Frankfurt!) omplen els prestatges de les llibreries i biblioteques de les principals (i no tan principals) ciutats nord-americanes.

Una vintena d'universitats tenen programes de llengua i cultura catalanes i unes quantes més tenen assignatures d'estudis catalans. En aquestes classes els estudiants descobreixen diferents aspectes de la cultura catalana: aprenen a «fer de tot» (fer cafès, fer feina, fer birres, fer amics...); queden bocabadats amb els castellers, els quarts i les hores, el tíó i el caganer; canten cançons d'Antònia Font, d'Obrint Pas, de Raimon, de Manel, de Lluís Llach, de Roba Estesa i de tants d'altres; es meravellen amb el sistema de pronoms febles i se sorprenen amb l'estructura del perfet perifràstic; parlen, escolten, escriuen i llegeixen. Llegeixen molt, llegim molt.



Foto: Sant Jordi de 2016: una presentació de Vida Privada de Josep Maria de Segarra amb Mary Ann Newman a la llibreria Seminary Co-op (fotos de l'acte i dels llibres de literatura catalana en anglès que tenien exposats).

Al principi llegim textos curts, sovint poemes, a voltes disfressats de cançons. De vegades llegeixen en silenci, a casa; d'altres en veu alta, sols o acompanyats. De vegades soc jo la que llegeixo en veu alta, i ells escolten, fixant-se en els sons i desxifrant-ne el

significat. Llegim amb calma, sense pressa, i cada text és un nou repte, paraules noves, significats nous i un vidre més al calidoscopi català que es van construint, peça a peça.

Després hi afegim contes curts, més enllà de textos de Quim Monzó —que gairebé sempre són un èxit assegurat—, llegim històries de *Mossegar la poma* de Francesc Serés, textos de Marina Espasa, Lluïcia Ramis... i alguns valents fins i tot s'atreveixen amb algun conte de Jesús Moncada. La lectura d'aquests autors els permet endinsar-se en la cultura catalana al seu ritme, sense pressa i de manera intimista. Però també amb frescor, sense prejudicis i normalment sense gaires —o cap— connotacions polítiques ni socials. Llegeixen en català perquè sí (per què no?), sense més ni més.

També llegim traduccions, de fet, tenim una assignatura només de literatura catalana amb lectures i debats en anglès. Alguns estudiants s'hi apunten sense saber situar Catalunya —ja no us dic els Països Catalans!— al mapa. Amb una mitjana d'una novel·la cada setmana o cada dues setmanes, en dos mesos i mig llegim centenars de pàgines de literatura catalana contemporània. A casa llegeixen i a classe parlem de les lectures, i és llavors quan aquesta colla d'estudiants que comencen l'assignatura sense saber qui és ni Pla, ni Rodoreda, ni Sales, ni cap dels autors de mitjans del segle passat o principis d'aquest, comencen a traçar ponts i a relacionar aquests clàssics de la literatura catalana amb clàssics americans i universals: Heller, Hemingway, Orwell, Roth, Woolf... Sense manies, sense complexos, com hauria de ser, però és que a vegades en aquest petit país nostre costa de creure'ns-ho, i potser ja va sent hora.

Cal dir que aquests lectors de Chicago són uns lectors molt privilegiats. Aquests darrers anys hem tingut la sort de comptar amb la presència d'alguns dels autors (Parcerisas, Sala, Serés, Subirana) i traductors (Peter Bush i Mary Ann Newman) a Chicago i a classe. Què us he de dir! Amb ells han pogut contrastar la seva lectura —la seva interpretació i la seva visió— amb la dels autors i dels traductors, uns lectors de primera! I fins han pogut jugar amb els textos i traslladar-los a l'anglès, als tallers de traducció que hem organitzat.

El professorat d'estudis catalans a l'estranger som testimonis, amb entrades a primera fila, d'aquest petit miracle cultural. Com els nostres estudiants, al final de tot plegat, es fan els textos seus i part de l'univers català passa a formar part del seu univers particular.

Llegir en català: un món nou per als estudiants estrangers

Soc dels Estats Units i estudio català, que pot semblar un concepte exòtic però us asseguro que no és tan estrany com sembla. Em vaig enamorar del català amb setze anys, i cada dia hi descobreixo coses que em continuen captivant. Parlar amb la gent, mirar sèries de TV3, escoltar cançons..., sigui quin sigui el mitjà, el català fa goig. Tot i així, la cosa que més em fascina és la literatura catalana. Des del primer dia, sempre m'ha agradat el so de les paraules i frases fetes que no tenen equivalent en anglès. D'una banda, és una obsessió inexplicable —un d'aquests misteris de l'idioma que ens atrauen només perquè sí—, però de l'altra, hi ha una raó molt concreta: el català de la literatura

és un català més ric i natural que el que es troba en altres plataformes culturals. Poder llegir novel·les de grans escriptors catalans m'ha permès accedir a un món de paraules pròpies del català. Com a estudiant de lingüística, veure aquests exemples de la riquesa de la llengua catalana és un tresor i, per mi, una de les coses més boniques d'estudiar català.

Per als lingüistes, l'evolució dels idiomes sempre la veiem amb bons ulls, perquè va lligada a la creació d'un llenguatge més autèntic i més humà. Tot i així, en el català hi ha una manca de paraules noves d'origen català, sobretot en el llenguatge més assequible a les xarxes (i per tant el més assequible per als estudiants de la llengua): cançons, programes de televisió, etcètera. És per això que trobo en la literatura catalana una bellesa encisadora. És un català gairebé desconegut per a un estudiant dels Estats Units, un català de veritat, de la gent, un català ple d'idees que no tenen traducció i amb un ritme que cap altra llengua pot captar.



Foto: Sant Jordi de 2016: una presentació de Vida Privada de Josep Maria de Segarra amb Mary Ann Newman a la llibreria Seminary Co-op.

Una de les primeres novel·les que vaig llegir en català va ser *La plaça del Diamant* de Mercè Rodoreda, i en llegir només la primera pàgina ja vaig trobar aquesta altra cara del català. No es tractava d'un llenguatge gaire literari o complicat, sinó de paraules tan quotidianes que no les havia vistes mai. Llegint els noms dels dolços en el primer paràgraf (no en coneixia cap, per cert), sentia que per primera vegada estava llegint un català de debò, que aquell era el català que es parlava en converses quotidianes a les cases, al carrer o a les botigues. Segur que ho exagero, que no és veritat que el català de Rodoreda tingui més a veure amb el català que es parla avui en dia, que el català d'una sèrie de TV3, però aquesta és la sensació que tinc cada vegada que obro un llibre en català.

Amb la recomanació de la professora de català, vaig optar per llegir un llibre de Jesús Montcada, perquè m'havia explicat que feia servir un català a vegades ben complicat d'entendre per a alguns no-catalanoparlants però tot i així molt quotidià. Era veritat. Semblava que hi havia un frase per a cada cosa. El primer paràgraf ja demostrava una

virtuositat lingüística que no havia trobat mai en cap altre mitjà català, tot i ser, alhora, un català genuí. Les expressions tenien un to molt familiar, com si fos una conversa entre amics, però mai no les havia sentides abans: «si acceptava a ulls clucs»; «no era pa i mel»; «remugant, és clar»; «un fet enquimerador». Les paraules són boniques, però a més a més són contundents. Tenen un cert pes, semblen dir-me: això sí que és català, home!

Quan tinc l'oportunitat de fer servir una frase molt pròpia de l'anglès, tinc la sensació commovedora que he posat el meu gra de sorra a preservar la diversitat i originalitat del meu idioma. Pot ser una expressió molt habitual o informal, tant se val. És aquesta mena de coses les més precioses i les que més demostren l'esperit de l'idioma. En català, quan trobo una expressió així, com més simple millor, m'omple d'una alegria indescriptible. Poder llegir en català dona accés a les paraules exactes per expressar tots els meus sentiments i idees, i d'això no en tindrè mai prou.

Alba Girons i Marisa Kelath
